

Karaula, Željko (2018). *Rudolf Bićanić: intelektualac, ideolog, antifašist, ekonomist – Prilozi za biografiju.*

Zagreb i Bjelovar: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru. 140 str.

Ususret društvenim i gospodarskim zbivanjima u posljednjim desetljećima, tema gospodarske povijesti postaje sve više popularna znanosti, struci i javnosti. Kriza u svijetu, Europi, ali i u Hrvatskoj posljednjih je godina u prvi plan postavila studije koje se bave proučavanjem te grane povijesne znanosti. Govorimo li o tom u suvremenom razdoblju nikako ne možemo izostaviti lik i djelo Rudolfa Bićanića, jednoga od najpoznatijih ekonomista prve polovice XX. stoljeća te suradnika Vladka Mačeka na gospodarskom planu seljačkoga pokreta tijekom 30-ih godina prošloga stoljeća u Hrvatskoj.

Vrijedno djelo naziva *Rudolf Bićanić: intelektualac, ideolog, antifašist, ekonomist – Prilozi za biografiju* sredinom je ove godine napisao i objavio povjesničar dr. sc. Željko Karaula. Završio je studij povijesti i filozofije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a doktorirao je 2015. na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu (*Hrvatska seljačka zaštita u Kraljevini Jugoslaviji*). Stručno se usavršavao u Institutu za istoriju u Sarajevu te Institutu društvenih znanosti „Ivo Pilar“. Glavni je urednik *Zbornika Janković*, a od 2016. je u zvanju znanstvenoga suradnika. Sudjelovao je na brojnim domaćim i međunarodnim skupovima te objavio nekoliko autorskih i uredničkih knjiga te znanstvenih članaka poglavito iz područja moderne i suvremene hrvatske povijesti.

Općenito, knjigu možemo podijeliti na tri temeljna dijela. U prvom dijelu autor kroz predgovor, jedanaest poglavlja i zaključak donosi biografiju, u drugom dijelu izvornu prepisku Josipa Broza Tita i Rudolfa Bićanića, dok u trećem dijelu donosi bibliografiju, koja, prema Karauli Bićanića „portretira kao političara i ekonomista“. Knjigu su recenzirala dvojica uglednih hrvatskih akademika, Dragutin Feletar i Gordan Družić.

U *Predgovoru* (7-9) autor tumači motivaciju za pisanje pa na samom početku piše da je „djelo hrvatskoga ekonomista Rudolfa Bićanića i danas živo u nacionalnoj memoriji“. Nakon toga objašnjava materijale i metode koje je koristio prilikom istraživanja; u najvećoj mjeri zastupljena je arhivska građa te periodika, a stručna literatura služi „da bi objasnio povijesne procese i povezao neke praznine u Bićanićevoj biografiji“. Kao cilj knjige

Karaula ističe potrebu za biografijom utemeljenoj na znanstvenoj osnovi koja je do sada nedostajala u opusu hrvatske historiografije.

Dok u *Uvodu* (11-12) Karaula sažeto piše o istraženosti života i djela Rudolfa Bićanića, u sljedećem poglavlju *Djetinjstvo i mladost u Bjelovaru te studij u Parizu u Zagrebu (1905. – 1932.)* (12-19) autor nam donosi najranije izvore o obitelji Rudolfa Bićanića koje vješto rekonstruira uz pomoć malobrojne arhivske građe, stručne literature te tumačenju istoga u kontekstu zavičajne povijesti Bjelovara i toga prostora u okvirima društva i uređenja Vojne krajine. Zbog angažmana unutar Ujedinjene revolucionarne omladine Bićanić je od 1932. do 1935. morao odslužiti kaznu u Srijemskoj Mitrovici. O tom razdoblju Karaula piše u većoj mjeri na temelju ostavštine koja sadrži osobne zapise i policijski dosje koje su autoru ustupili Bićanićevi nasljednici.

Poglavlje naslovljeno *U vodstvu Gospodarske sloge i publicistički rad (1935. – 1940.)* (27-34) središnji je dio knjige u kojem autor piše o najznamenitijim aktivnostima Rudolfa Bićanića u okvirima tadašnje politike Hrvatske seljačke stranke. Karaula nam odmah govori da se Bićanić zahvaljujući Vladku Mačeku „našao u rukovodstvu HSS-a“ čime je dokazao njihovu uspješnu suradnju. Ovdje spominje jedno od najvažnijih Bićanićevih djela, knjigu *Kako živi narod – život u pasivnim krajevima* (1936) te pojašnjava tadašnje reakcije na istu, kako HSS-ovaca, tako i njihovih političkih protivnika, uglavnom na temelju stručne literature i periodike. Gospodarska sloga, „organizacija HSS-a osnovana s (...) ciljem osiguranja i poboljšanja životnih uvjeta seljačkog stanovništva u Hrvatskoj“, čiji je član ravnateljstva bio i Bićanić, važna je za proklamaciju njegove ekonomske misli. To je dakako potaknuto i političkim kontekstom u zemlji nakon sloma monarhističke diktature i sve većega isticanja „hrvatskoga pitanja“ među HSS-ovim političarima. Karaula tvrdi da je „misija Rudolfa Bićanića produkt želje nastale u tamnicama mitrovačkih kazamata“. U poglavlju snažnoga naziva *Bićanić – ideolog „seljačke države“* (34-41) autor ističe poseban put u provođenju gospodarskih i socijalnih reformi kojima teži HSS unatoč nadolazećim totalitarnim strujanjima. Bićanić je imao specifično tumačenje da „sve društvene organizacije seljačkoga pokreta za sada čine seljačku državu u rudimentarnom obliku“, a „gospodarske organizacije omogućit će organizaciju gospodarskoga života zemlje u skladu s interesima seljaštva“ gdje će seljaštvo u sebi „ujediniti i vlasnika zemljišta, i kapitalista, i radnika, i poduzetnika; u jednom staležu objedinjeni su svi ostali i zato je seljaštvo reprezentativno za cijelo društvo (...)“. Ovdje Karaula pristupa kritički i tvrdi da je takav stav najveća mana „seljačke države“, ali ipak smatra da je teza mogla dati osnovu za razvijanje i ostvarivanje

posebnih interesa HSS-a. Posebno je poglavlje autor posvetio Bićanićevo najpoznatijemu djelu *Ekonomska podloga hrvatskog pitanja* iz 1938. godine (41-44). Namjera vodstva HSS-a, prije svega predsjednika Vladka Mačeka bila je, prema Karauli, „egzaktno pokazati razmjere srbijanske hegemonije u jugoslavenskoj državi“. Uz kratak sadržaj knjige, autor nam prikazuje stavove srbijanskih i hrvatskih političara o istoj. Na kraju zaključuje da se Bićanić „tom knjigom, koja je postala poznata u cijeloj zemlji (...) približio se samome vrhu političke vlasti“, čime je dokazao jaku političku motiviranost toga djela koje se temelji na realnim pokazateljima i stanju u zemlji. Kao *Ravnatelj Direkcije za vanjsku trgovinu u Beogradu (1940. – 1941.)* (45-49) Bićanić je preselio u Beograd te bio jedan od sudionika prvoga jugoslavensko-sovjetskoga trgovačkoga sporazuma. Zanimljivo je što Karaula otkriva kako je vodstvo HSS-a obavijestilo svoje članove da će „Moskva spasiti Jugoslaviju“, citirajući literaturu srbijanske provenijencije. Nakon toga, zbog Travanjskoga rata 1941. *Bićanić u emigraciji kao dio Jugoslavenske izbjegličke vlade 1941. – 1945.* (49-60) bavio se propagandom, jer je, prema Karauli „inače bio vješt pisac koji je često pripremao izjave za ministre HSS-a u (...) vladi.“ Posebnu je pažnju posvetio interpretaciji i analizi „Bićanićeve memoranduma“, odgovora na Memorandum Srpske pravoslavne crkve o krivnji Hrvata za propast Kraljevine Jugoslavije. Da je Bićanić bio izuzetno politički aktivan u iseljeništvu svjedoči nam bogata Karaulina analiza i pregled svih njegovih djelatnosti. Poglavlje koje posebno može privući čitatelje je *Borba za jugoslavensko zlato (1944.)* (60-75) gdje autor donosi detaljnu priču o zlatnim rezervama jugoslavenske vlade koja će u jednom dijelu potaknuti Bićanića na ostavku te bližu suradnju s Josipom Brozom Titom i Narodnom oslobodilačkom pokretu. Tomu bi hrvatska historiografija trebala posvetiti dodatnu pažnju te istražiti taj fenomen. Konačno, Bićanić je u Londonu tijekom 1945. napisao knjigu *Narodno oslobodilački pokret i Jugosloveni u Londonu* u svrhu afirmacije Nacionalnoga komiteta oslobođenja Jugoslavije. Da će to biti konačna Bićanićeve odluka ogleđa se gotovo u čitavoj knjizi, jer je Bićanić očigledno imao socijalistički raspoložene političke i gospodarske stavove. Ključna potvrda tomu je Bićanićevo dopuštanje korištenja sredstava Narodne banke Jugoslavije (jer je prije bio njezin viceguverner) za diplomatsku misiju Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije zbog poteškoća oko sastavljanja vlade Tito – Šubašić. *Povratak u Jugoslaviju – beogradsko razdoblje (75-82)* doba je kada Bićanić izrazitu pažnju daje rješavanju problema zbog više od pola milijuna ratne siročadi diljem zemlje. Nadalje, Karaula ispravno zaključuje da Bićanić vrlo oprezno odbija bilo kakve funkcije u tijelima novih vlasti zbog Mačekovih antikomunističkih stajališta.

Zagrebačko razdoblje (1946. – 1968.) – profesor za ekonomske teme na Pravnom fakultetu (82-92) posljednje je poglavlje središnjega dijela knjige u kojem Karaula ističe da se Bićanić usredotočuje na profesorsku karijeru na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje se profesionalno prilagođavao društvenoj situaciji i političkomu sustavu u zemlji. Kao posebnu vrijednost Rudolfa Bićanića Karaula ističe njegovo dobro pedagoško djelovanje na fakultetu te učestalo okruženje sa studentima.

Nakon *Zaključka* na hrvatskom i engleskom jeziku (93-97) gdje Karaula donosi pregledna razmišljanja o životu i djelu Rudolfa Bićanića, slijedi poglavlje *Tito – Bićanić: strogo tajno – top secret* (97-122). Karaula odmah u uvodu piše da „ova tematska građa nije do sada korištena u historiografiji“. Ta nam građa, zahvaljujući Karauli koji ju je objelodanio, jasno pokazuje Bićanićeve i Titove kontakte već tijekom 1943./1944., a kanal njihove komunikacije još uvijek ostaje zagonetan. Poseban značaj te građe ističu i akademici Feletar i Družić, koja tek treba potaknuti daljnja povijesna istraživanja Bićanićeva rada u kontekstu Drugoga svjetskoga rata i poraća.

Što se tiče tehničke opremljenosti knjige valja naglasiti da je tekst uredno pripremljen u mekome uvezu s prilogima Bićanićevih fotografija, razglednica, novinskih članaka, preslika važnih dokumenata te zanimljivih detalja iz obiteljske ostavštine. Tekst je napisan vrlo pitko, jasno i jezgrovito, a jezični stil ima znanstvena obilježja. Posebna je vrijednost ove knjige umješnost kojom Karaula tumači Bićanićev lik i djelo u kontekstu zavičajne, domovinske i regionalne povijesti. Metodološki pristup je dobro definiran i time ova knjiga predstavlja lako štivo za znanstvenika, ali i čitavu čitateljsku publiku. Osim toga, ona je zasigurno temeljno znanstveno djelo za istraživanja i radove ove važne osobe hrvatske povijesti suvremenoga doba.

Vlatko Smiljanić